

MÜASİR CƏMİYYƏTDƏ SOSIAL ƏDALƏT ANLAYIŞININ FƏLSƏFİ ASPEKTLƏRİ

Ülviyyə MEHRALIYEVA

Odlar Yurdu universiteti, Bakı, Azərbaycan

*Yazışılan müəllif: salimova.ulviyye@mail.ru

NƏŞR TARİXİ:

Qəbul edilmə tarixi:
03.07.2026

Nəşr edilmə tarixi:
28.09.2026

AÇAR SÖZLƏR:

sosial ədalət, bölgü
ədaləti, imkan
bərabərliyi, hüquqi
müdafiə, yoxsulluğun
azaldılması, sosial
siyasət

XÜLASƏ

Məqalə müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin fəlsəfi əsaslarının dərk edilməsinin aktual probleminə həsr olunub. Burada əsas məqsəd ədalət anlayışının mahiyyəti, prinsipləri və fəlsəfi əsaslarının hərtərəfli təhlilini aparmaqdır. Eləcə də, müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin pozulmasına şərait yaradan amilləri araşdırmaq və ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılmasında əsas problemləri müəyyən etməkdir. Sosial ədalət, kastadan, dəri rəngdən, cinsindən və dinindən asılı olmayaraq resursların bərabər şəkildə bölüşdürülməsi və bütün insanlara ədalətli münasibəti nəzərdə tutur. Tədqiqatda sosial ədalət dəyərlərinin inkişafında dövlət və vətəndaş cəmiyyəti arasında əməkdaşlığın həlledici rolu vurğulanır. Tədqiqatda aksioloji və müqayisəli metodlar, struktur-funksional, tənqidi və sistem analizləri tətbiq edilmişdir. Empirik hissədə respondentlərin sosial ədalət səviyyəsi, təhsilə bərabər çıxış imkanları və gəlirlərin bölüşdürülməsi ilə bağlı sorğuların nəticələri təqdim olunur. Öldə edilən nəticələr göstərir ki, respondentlərin əksəriyyəti sosial bərabərliyi dəstəkləyən və bərabərsizlikləri azaldan mexanizmlərin gücləndirilməsinin zəruriliyini dərk edir. Tədqiqatın nəticələri sosial ədalətin təmin edilməsinin yalnız hüquqi və iqtisadi tədbirlərlə deyil, həm də cəmiyyətin mənəvi dəyərlərinin möhkəmləndirilməsi, ictimai məsuliyyətin artırılması və vətəndaş iştirakının genişləndirilməsi ilə mümkün olduğunu göstərir.

GİRİŞ

Tarixin bütün dövrlərində elə bir hal müşahidə etmək olmayıb ki, kimsə özünü ədalətli elan etməsin. Məsələn, müəyyən bir ölkənin hökmdarı və ya hakim elitanın əleyhdarı olan hansısa qrup tərəfindən ədalətin bərpası tələbi irəli sürülməsin. Ədalət haqqında — ucadan və ya pıçıltı ilə — hamı danışır: çarlar, imperatorlar, məmurlar, filosoflar, hüquqşünaslar, qullar, proletarlar. Və heç bir şübhə yoxdur ki, bu gələcəkdə də davam edəcəkdir. Bəşəriyyət tarixində əksər mədəniyyətlər fərd yönümlü deyil, daha çox icma yönümlü olmuşdur. Bu yanaşmalar fərdi maraqlardan çox cəmiyyətin rifahını və inkişafını ön plana çəkir. Bununla yanaşı, insan potensialının reallaşmasında fərdi və kollektiv fəaliyyətlərin rolu müxtəlif formalarda qiymətləndirilir. Cəmiyyət müxtəlif dəyərlərə malikdir. Sosial ədalət cəmiyyətin əsas dəyərlərindən biridir. O, insanlar arasında bir növ razılaşmanı nəzərdə tutur, bu razılaşma da öz növbəsində hüquq və öhdəliklərlə möhkəmlənməlidir.

Müxtəlif dövrlərdə yaşayan mütəfəkkirlərin sosial ədalət haqqında fikirlərin formalaşmasında mühüm rolu olmuşdur. Platon, Aristotel və Epikur ədalət anlayışının nəzəri əsaslarının formalaşdırılmasında böyük xidmətləri olmuş qədim mütəfəkkirlər hesab olunurlar. Onlar hər bir insanın fəaliyyətinin layiqincə qiymətləndirilməsini ədalətin əsas prinsiplərindən biri kimi dəyərləndirmişlər. Platon Sokratdan, bir tərəfdən, ədalətin “olmalı olanın mövcud olana uyğunluğu” kimi şərhini, digər tərəfdən isə ədalətin rəşadət əsaslandırılması ideyasını götürdü və bu iki prinsipi özünün əsas sosial-siyasi utopiyasına — “ideal dövlət” nəzəriyyəsinə daxil etdi. Bu nəzəriyyə onun “Dövlət” və “Qanunlar” əsərlərində ətraflı şəkildə şərh olunmuşdur. Sokratın ədaləti “olmalı olanın mövcud olana uyğunluğu” kimi başa düşməsi Platon tərəfindən “hər kəsə öz payı” prinsipi kimi izah edildi və insanların üç “təbəqəyə” (daha dəqiq desək, üç “sinfə”) bölünməsi konsepsiyasına daxil edildi. Bununla yanaşı, hər bir insanın nə dərəcədə “öz payını” alacağını fərdin özü deyil, dövlətin ən müdrik insanları hesab olunan “filosoflar”ın təmsil etdiyi ən yüksək sinif müəyyən edirdi (Opexov, 2011). Aristotel isə, əksinə, eyni Sokrat ideyasından — yəni olmalı olanın mövcud olana uyğunluğu prinsipindən çıxış edərək, burada ilk növbədə bölünmə və təbəqələşmə prinsipini deyil, bərabərlik və proporsionallıq prinsipini gördü. Bundan əlavə, o, siyasi və fəlsəfi fikir tarixində ilk dəfə olaraq ədalətin iki növünü fərqləndirdi: təbii ədalət və sosial ədalət (yəni “vətəndaş ədaləti”, qanuna

əsaslanan ədalət) (Орехов, 2011) . Ümumiyyətlə, insan azad seçim yolu ilə, könüllü və şüurlu hərəkət etdikdə, kimə münasibətdə, hansı formada və nə üçün edirsə, bu şərtlə ədalət öz yerini tutur. Eləcə də, zalım o kəsdir ki, kimə münasibətdə, hansı şəkildə və nə üçün hərəkət etdiyini bilərək hərəkət edir. Əgər kimsə bunların heç birini bilmədən haqsızlıq edirsə, o, ədaləti pozan deyil, bədbəxtədir. Protaqorun “İnsan hər şeyin ölçüsüdür” ifadəsi bunu göstərir ki, doğru və ya yanlış, ədalət və ya ədalətsizlik, yaxşı və ya pis və s. obyektiv deyil, tamamilə subyektivdir (Khechen, 2013).

Ədalət həm də qarşılıqlı dözümlülükdür , lakin Pifaqorluların qoyduğu mənada deyil. Onlar inanırdılar ki, başqasına etdiklərinə dözmək ədalətlidir. Ancaq bunu hamıya aid etmək doğru deyil. Axı nökrə azad adam üçün eyni şey deyil: Əgər qul azad insanı vurarsa, ona bir zərbə ilə deyil, bir neçə zərbə ilə cavab vermək ədalətli sayılır. Yəni qarşılıqlı əvəz ödəmə də yalnız mütənəsiblik olduqda ədalətlidir: azad insanla (daha yüksək mövqedə olan şəxs kimi) qul arasındakı nisbət necədirsə, cavab hərəkəti ilə qulun hərəkəti arasındakı nisbət də elə olmalıdır (Аристотель, 1983). Orta əsrlərdən başlayaraq yeni dövrdə də bu məsələyə filosoflar münasibət bəsləmişlər: T.Kampanella, T.Mor, Y.Y.Russo, C.Harrington, İ.Kant, , C.Mill, J.Yum, E. Fromm, X.Ortega-i-Qasset, F.Hayek və s. XX əsrin ikinci yarısının ən mühüm siyasi filosoflarından biri olan Con Rolzun əsərlərindən güclü şəkildə təsirlənən sosial ədalət anlayışı bu gün daha çox bölgü ideyası ilə əlaqələndirilir. Rolsun sosial ədalət nəzəriyyəsi əsasən “əsas sosial nemətlər”in sosial baxımdan ədalətli bölgüsünə nail olmaq məqsədindən qaynaqlanır. Onun təsvirinə görə, sosial nemətlər “hər bir rəsonal insanın sahib olmaq istədiyi şeylərdir” (Лыгина, 2010). Rolsun geniş təsnifatına əsasən, bunlara hüquqlar, azadlıqlar, imkanlar, gəlir, sərvət və özünəhörmət daxildir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu ədalət nəzəriyyəti yalnız açıq cəmiyyətdə ilkin şərtlərin bərabərləşdirilməsini nəzərdə tutur. F.Nitsşe vurğulayır ki, ədalətə xidmət etmək hətta ən zəif insana belə mətanət və güc verir: ” Məhkəmə qurmağa səlahiyyəti olan ədalətli insanın əli, ədalət tərəzisini saxlamalı olduqda artıq əsmir; özünə qarşı bəriməz olaraq o, daşın ardınca daş qoyur (çəki daşlarını düzür) və tərəzinin gözü qalxdıqda onun baxışları dumanlanmır, hökmü bəyan edərkən isə səsi nə həddindən artıq sarsılmazlıqla, nə də həddindən artıq yumşaqlıqla səslənir (Ивин, 2019) . Həqiqətə əsaslanan ədalət, hətta ən amansız hökmə belə hörmətlə yanaşmağı məcbur edir.

MATERIAL VƏ METODLAR

Tədqiqatın material bazasını müasir cəmiyyətdə sosial ədalət sahəsində yerli və xarici filosof və mütəfəkkirlərin əsərləri, normativ-hüquqi sənədlər və rəsmi istinadlar təşkil edir. Tədqiqatda aksioloji və müqayisəli metodlar, struktur-funksional, tənqidi və sistem analizləri tətbiq edilmişdir.

NƏTİCƏLƏRİN MÜZAKİRƏSİ

Bu tədqiqatın nəticələri göstərir ki, sosial ədalətin mahiyyəti klassik və müasir fəlsəfi yanaşmalarda müxtəlif aspektlərdən izah edilsə də, onların ortaq cəhəti insan ləyaqətinin qorunması və bərabər imkanların təmin edilməsidir. Cəmiyyətdə sosial ədalətin təmin olunmasında dövlətin rolu və insan hüquqlarının müdafiəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Araşdırma zamanı müəyyən edilmişdir ki, sosial ədalət yalnız hüquqi bərabərliklə məhdudlaşmır. Rolsun təsnifatına əsasən, bu anlayışa hüquqlar, azadlıqlar, imkanlar, gəlir, sərvət və özünəhörmət də daxildir. Beləliklə, tədqiqat göstərir ki, müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin təmin olunması yalnız hüquqi mexanizmlərlə deyil, həm də etik dəyərlərin, sosial həmrəyliyin və səmərəli dövlət siyasətinin vəhdəti əsasında mümkündür.

Müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin mahiyyəti, ona verilən təriflər və empirik təhlili

Sosial ədalət anlayışının mahiyyətini bir təriflə izah etmək doğru deyil, bunun üçün fərqli təriflər var:

- Sosial ədalət insan şəxsiyyətinin ləyaqətinə, onun hörmət və ehtiramına, insan qardaşlığına əsaslanır;
- Sosial ədalət iqtisadi nemətlərin ədalətli bölgüsünü, siyasi hüquq və imkanlarda bərabərliyi, sosial və hüquqi öhdəliklərin yerinə yetirilməsini, konstitusiya prinsiplərinə əməl olunmasını əhatə edir;

- Sosial ədalət insan tərəfindən yaradılmışdır, insan münasibətlərinin nizamı, fəzilət və ədalətli davranış tərzidir və empirik formada bizə səmərəli və praktiki nəticələr verir;
- Sosial ədalət cəmiyyətdə çətin həyat şəraitində yaşayan şəxslərin - əlillərin, yoxsulların və məzlumların, məhrum və kimsəsizlərin mənafelərinin qoruyucusu və himayədarıdır;
- Dinə münasibətdə sosial ədalət dini dözümlülüyün və cəmiyyət daxilində harmoniyanın qorunmasını dəstəkləyir.

Lakin əksər təriflərin əsasında müəyyən bir bərabərlik anlayışı dayanır – qanun qarşısında bərabərlik, siyasi təmsilçilikdə bərabərlik, təhsildə bərabərlik və s. Ədalət ədalətsizlikdən daha üstündür. Müqayisə etsək, ədalətsizlik insanları bir sıra mübahisələrə və zorakı hərəkətlərə sürükləyir. Haqsızlıq onları düşmən edir, halbuki ədalət onlara dost olmağa kömək edir və onlar arasında rəşadətli ağıl və düzgün əməl vəziyyəti yaradır. Haqsızlıq davamlıdır və öz növbəsində cəhalət, xəsislik və zorakılıqla sıralanır, ədalət isə hikmət, dostluq və fəzilətlə bağlıdır. Sosial fəlsəfə gələcək ədalət nəzəriyyəsinin metodoloji birliyini təmin etməlidir. Və təbii ki, “yaxşı nəzəriyyədən daha praktik heç nə yoxdur” kimi hamıya məlum prinsipə uyğun olaraq, sosial fəlsəfə formalaşdırılacaq ədalət nəzəriyyəsinə zəruri praktik tövsiyələr toplusu ilə təmin etməlidir. Yəni o, bu ədalət nəzəriyyəsinin prinsiplərinin insanların gündəlik və ictimai həyatında həyata keçirilməsinin yollarını və üsullarını göstərməlidir. Yoxsulluq sosial ədalətin əsas göstəricilərindən biri hesab olunur. Cəmiyyətdə yoxsulluğun yüksək olması resursların qeyri-bərabər bölüşdürülməsini göstərir. İqtisadiyyat naziri Mikayıl Cəbbarov qeyd edib ki, “Azərbaycan son 20 ildən az müddətdə yoxsulluq səviyyəsini 49 faizdən 5 faizə endirməyə nail olub. Şəhərlərin iqtisadi inkişafı ilə bağlantılı olaraq arasında güclü əlaqə yaradılmalı, bütün bu proseslərin mərkəzində isə insanların rifahının yüksəldilməsi dayanmalıdır” (ERA Media, 2025). Bu tədqiqatın empirik hissəsi müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin real vəziyyətini qiymətləndirmək məqsədi daşıyır. Tədqiqat sorğu metodu əsasında aparılmışdır. Sorğuda 35-60 yaş arası 100 respondent iştirak etmişdir. Respondentlərə sosial bərabərlik, təhsil imkanları, gəlir bölgüsü və hüquqların qorunması ilə bağlı suallar verilmişdir. Onlara müxtəlif suallar verilmişdir: Cəmiyyətdə sosial ədalət təmin olunurmu sualına respondentlərin 35%-i, Təhsil imkanları hamı üçün bərabərdirmi sualına 42%-i, Gəlir bölgüsü ədalətli deyildirmi sualına isə 28% i müsbət cavab vermişdir. Gəlir bölgüsü sahəsində narazılıq daha çoxdur. Aparılan sorğu göstərir ki, müasir cəmiyyətdə sosial ədalət problemi hələ aktualdır. İqtisadi artım təkcə cəmiyyətin inkişaf səviyyəsi hesab oluna bilməz, o eyni zamanda xidmətlərin və resursların ədalətli bölüşdürülməsindən asılıdır. Sosial ədalət və bərabər imkanlar cəmiyyətin tərəqqisinin əsas şərtləridir. Müxtəlif dövrlərdə insanlar fərqli əsaslara görə müqayisə olunurlar. Feodal cəmiyyətində insanlar yalnız eyni mənşəyə malik olmaları baxımından bərabər idilər : feodallar öz mənşələrinin aliliyindən asılı olaraq iyerarxiya şəklində düzülür və cəmiyyətin digər təbəqələrinə kəskin şəkildə qarşı qoyulurdular. Kapitalist cəmiyyətində isə insanların bərabərliyi artıq daha geniş xarakter daşıyır və bura, xüsusən də, qanun qarşısında bərabərlik və imkanlar bərabərliyi daxildir. İnsanın ədalət anlayışına verdiyi məna nəinki dövrdən dövrə, həm də bir sosial qrupdan digərinə görə dəyişir. Burada belə bir sual ortaya çıxır: bütün dövrlərə və bütün sosial qruplara tətbiq edilə bilən ümumi bir ədalət anlayışı mövcuddurmu? Bu suala yalnız o halda müsbət cavab vermək olar ki, ədalətin tərifinin dövrdən dövrə və bir qrupdan digərinə öz əhəmiyyətini dəyişən bəzi dəyişkən amilləri ehtiva etdiyini qəbul edə bilərik. Müəyyən bir qrupa aid olan hər bir insan, həmin qrupun digər istənilən nümayəndəsi ilə bərabər tutulmalıdır. Məsələn, söhbət zadəganlardan gedirsə, bir zadəganı digərindən üstün tutmaq ədalətsizlik olardı. İnsanları eyni qrupa daxil edərkən bəzi hallarda hamıya da eyni cür yanaşmaq da ədalətsizlik hesab oluna bilər. Bu məsələyə müxtəlif prinsiplər əsasında yanaşmaq mümkündür : “Hər kəsə xidmətlərinə görə”, “Hər kəsə əməyinə görə”, “Hər kəsə ehtiyacına görə”. Müasir dövrdə sosial ədalət məsələsi daha da aktuallaşmışdır. Qloballaşma, iqtisadi inkişaf, sosial bərabərsizlik və insan hüquqlarının qorunması kimi problemlər sosial ədalətin təmin edilməsini vacib şərtlərdən birinə çevirmişdir. Müasir cəmiyyətdə irqçilik və ayrıseçkiliyin olması da cəmiyyətdə sosial ədalətin pozulmasına səbəb olan amillərdən biridir. Cəmiyyətdə sabitliyin, qarşılıqlı etimadın və sosial rifahın formalaşmasına şəraitin olması sosial ədalətin mövcudluğu ilə bağlıdır.

Fəlsəfi prinsiplər əsasında müasir sosial ədalət sistemi bir neçə təməl üzərində qurulur: bərabər imkanlar, bölgü ədaləti və hüquqi müdafiə. Bərabər imkanlar cəmiyyət həyatında heç bir maneə

olmadan iştirak etmək və bərabər həyat perspektivləri üçün eyni şanslar deməkdir. Vətəndaşların gəlir səviyyəsindən, təhsilindən və ictimai sağlamlığından asılı olmayaraq cəmiyyət, bütün vətəndaşlar bərabər imkanlar əldə etmədikcə inkişaf etmiş sayılmaz. Bölgü ədaləti resursların cəmiyyət üzvləri arasında bərabər paylanmasını nəzərdə tutan fəlsəfi konsepsiyadır. Hüquqi müdafiə həmişə hüququn ictimai maraqların tənzimləyicisi və müdafiəçisi kimi rolunu və funksiyasını ilə bağlıdır.

Müasir dövrün ədaləti — çoxmədəniyyətli cəmiyyətin ədalət anlayışıdır. Burada hər bir subyekti öz ədalət təsəvvürünü ən yüksək səviyyədə müstəqil şəkildə inkişaf etdirmək və onu kollektiv ədalət ideyasına ən az dərəcədə uyğunlaşdırmaq imkanına malikdir. Bunun nəticəsi ciddi dağıdıcı proses, irrasionallığa yönəlmə, ədalət haqqında təsəvvürlərdə müəyyən bir “parçalanma” ola bilər. Belə ki, müəyyən bir fərdlər qrupu bütün rəsonallıq normalarına zidd olaraq öz “mədəniyyətini” mütləq dəyərə çevirə və ümumi qəbul olunmuş klassik idealdan prinsipial şəkildə fərqlənən ədalət konsepsiyasını yarada bilər. Bu dövrdə ədalət məsələlərinin həllinə öz təsirini göstərən digər mühüm tendensiya isə qloballaşmadır. Qloballaşma dedikdə dövlətlər, millətlər arasında milli sərhədlərin aradan qalxması nəzərdə tutulur. Digər tərəfdən, qloballaşmada qeyri-bərabərlik, parçalanmaya səbəb olan meyillər də var. Bu proses nəticəsində hökumətlərin siyasət imkanları azalır və buna görə də qloballaşma sosial ədalətsizlik yaradır. Əgər qloballaşma geri dönməz olacaq qədər irəliləyibsə, o zaman sosial ədalət nəminə dünyanın qlobal hökumətə ehtiyacı var.

Müasir cəmiyyətdə sosial ədalətin təmin edilməsində dövlətin rolu

Fərd üç əsas amil vasitəsilə uğur qazanır: fərdin seçimi, fərdi şərait və fərdin öz şərtlərinə baxmayaraq uğur əldə edə biləcəyi iqtisadi və sosial mühtələri təmin edən dövlət siyasəti. Dövlət sosial ədalətin təmin olunmasında əsas qurumlardan biridir. Vergi siyasəti, sosial təminat proqramları, pulsuz və ya əlçatan təhsil və səhiyyə xidmətləri sosial bərabərliyin təmin edilməsinə xidmət edir. Hüquqi dövlət prinsiplərinin möhkəmləndirilməsi, insan hüquqlarının qorunması və vətəndaşların qərarların qəbulunda iştirakının təmin edilməsi sosial ədalətin vacib şərtləridir. Sosial ədalətin mövcudluğu insan amilinə verilən diqqət və qayğının təzahürüdür. 20 fevral Dünya Sosial Ədalət günü Azərbaycanda da qeyd olunur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər " də növbəti onillikdə beş prioritetdən biri məhz dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin qurulmasıdır. İnsanların sosial statusundan və yaşadığı ərazidən asılı olmayaraq iqtisadi imkanlara çıxışı bərabər və ədalətli olmalıdır. Belə ki, inkişafdan hər bir vətəndaş bəhrələnməlidir (Əliyev, İ. 2021). Dövlət siyasəti uğurla həyata keçirildikdə, fərdin məqsədə çatma uğuru tamamilə onun etdiyi seçimlərdən və buna görə məsuliyyət daşımaları olduğu qərarlardan asılı olur, onun nəzarətində olmayan şəraitdən isə asılı olmur. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə sosial siyasətin əsas istiqamətlərindən biri müharibə veteranları, əlillər və şəhid ailələrinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsidir. Onların problemlərinin həlli, rifahının yüksəldilməsi və dövlət qayğısı ilə əhatə olunması istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. Şəhid ailələri və müharibə iştirakçıları mənzil, ev və avtomobillərlə təmin olunmaqla yanaşı, onların sosial rifahı daim diqqət mərkəzində saxlanılır.

NƏTİCƏ

Tarix göstərir ki, hər bir hüquqsuz insan üçün ədalət və həqiqət ideyaları- öz azadlığı və inkişafı uğrunda mübarizədə ən mühüm vasitədir. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, ədalət – hər kəsə ona məxsus olanın daha doğrusu, layiq olduğunun verilməsidir. Ədalətə bağlılıq – həqiqətə, xeyirxahlığa, gözəlliyə bağlılıqdır və mürəkkəb, kompleks bir duyğudur. Aparılan nəzəri və empirik təhlillər göstərdi ki, sosial ədalətin mövcudluğu, bərabər imkanların təmin edilməsi, təhsilə çıxış, məşğulluq və insan hüquqlarının müdafiəsi sosial inkişaf üçün əsas əhəmiyyət kəsb edir. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, bir çox sahələrdə irəliləyişlərə baxmayaraq, sosial və iqtisadi bərabərsizliklərlə bağlı problemlər hələ də mövcuddur. Daha ədalətli cəmiyyətin qurulması üçün dövlət, siyasi institutlar və vətəndaşlar arasında əməkdaşlıq daha da genişləndirilməlidir. Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı kimi ümumiləşdirilə bilər:

- Hər bir şəxs hamı üçün eyni şəkildə tətbiq olunan sistemlə uzlaşan, bərabər əsas hüquq və azadlıqların tam və adekvat məcmusuna bərabər hüquqa malikdir.

- Sosial və iqtisadi bərabərsizliklər iki şərti ödəməlidir: birincisi, onlar ədalətli imkan bərabərliyi şəraitində hər kəs üçün açıq olan vəzifə və mövqelərlə əlaqəli olmalıdır; ikincisi isə cəmiyyətin ən az üstünlüyə malik üzvlərinə ən böyük faydanı təmin etməlidir.

Müasir cəmiyyətdə müxtəlif mədəniyyətlərin mövcudluğu haqqında bilməklə insanlar müxtəlif fərdlərə düzgün yanaşma tapmaq üçün daha yaxşı yol tapa bilərlər. Ona görə də sosial ədalətin əhəmiyyəti ilə bağlı məlumatların yayılması artırılmalı və dünyanı daha yaxşı bir yerə çevirmək üçün daha çox insan bu dəyərlərin təşviqinə və həyata keçirilməsinə inteqrasiya edilməlidir.

ƏDƏBİYYATLAR

- ERA Media. (2025). Azərbaycanda yoxsulluq səviyyəsi 49%-dən 5%-ə endirilib. <https://eramedia.az/mikayil-cabbarov-azerbaycanda-yoxsulluq-seviyyesi-49-den-5-e-endirilib>
- Əliyev, İ. (2021, 2 fevral). Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. <https://president.az/az/articles/view/50474>
- Khechen, M. (2013). Social justice: Concepts, principles, tools and challenges. United Nations Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA). <https://digitallibrary.un.org/record/1324339>
- Аристотель. (1983). Большая этика. В А. И. Доватур (Ред.), Сочинения (Т. 4, с. 293–374). Москва: Мысль.
- Ивин, А. А. (2019). Социальная философия (2-е изд., перераб. и доп.). Москва: Издательство Юрайт.
- Лыгина, М. А. (2010). Принцип справедливости как аксиологический приоритет социальной работы. Известия РГПУ им. А. И. Герцена, 137, 151–162.
- Орехов, А. М. (2011). Социальная философия: Предмет, структурные профили и вызовы на рубеже XXI века. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ».

ABSTRACT

PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE CONCEPT OF SOCIAL JUSTICE IN MODERN SOCIETY

Ulviyya Mehraliyeva

University of the Land of Fire, Baku, Azerbaijan

The article is devoted to the actual problem of understanding the philosophical foundations of social justice in modern society. The main goal here is to conduct a comprehensive analysis of the essence, principles and philosophical foundations of the concept of justice. Also, it is to examine the influences that create conditions for the violation of social justice in modern society and to identify the main problems in eliminating discrimination. Social justice implies equal distribution of resources and fair treatment of all subjects irrespective of caste, colour, sex and religion. The research emphasizes the crucial role of cooperation between the state and civil society in the development of social justice values. Axiological and comparative methods, structural-functional, critical and system analyzes were applied in the research. The empirical part presents the results of surveys on respondents' opinions about the level of social justice, equal access to education and income distribution. The obtained results show that the majority of respondents understand the need to strengthen the mechanisms that support social equality and reduce inequalities. The results of the study indicate that ensuring social justice is possible not only through legal and economic measures but also by strengthening society's moral values, increasing social responsibility, and expanding civic participation.

Keywords: *social justice, distributive justice, equality of opportunity, legal protection, poverty alleviation, social policy*

РЕЗЮМЕ

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Ульвия Мехралиева

Университет Страны Огня, Баку, Азербайджан

Статья посвящена актуальной проблеме осмысления философских основ социальной справедливости в современном обществе. Основная цель работы — проведение всестороннего анализа сущности, принципов и философских оснований концепции справедливости. Кроме того, необходимо проанализировать факторы, создающие условия для нарушения социальной справедливости в современном обществе, и выявить основные проблемы, препятствующие искоренению дискриминации. Социальная справедливость предполагает равное распределение ресурсов и справедливое отношение ко всем субъектам независимо от касты, цвета кожи, пола и религии. В исследовании подчеркивается ключевая роль сотрудничества между государством и гражданским обществом в формировании ценностей социальной справедливости. В исследовании применялись аксиологический и сравнительный методы, а также структурно-функциональный, критический и системный анализ. Эмпирическая часть содержит результаты опросов, касающихся мнений респондентов об уровне социальной справедливости, равном доступе к образованию и распределении доходов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что большинство респондентов понимают необходимость укрепления механизмов, поддерживающих социальное равенство и способствующих снижению неравенства. Результаты исследования свидетельствуют о том, что обеспечение социальной справедливости возможно не только посредством правовых и экономических мер, но и путем укрепления нравственных ценностей общества, повышения социальной ответственности и расширения гражданского участия.

Ключевые слова: *социальная справедливость, справедливость распределения, равенство возможностей, правовая защита, борьба с бедностью, социальная политика*